

مقدمه

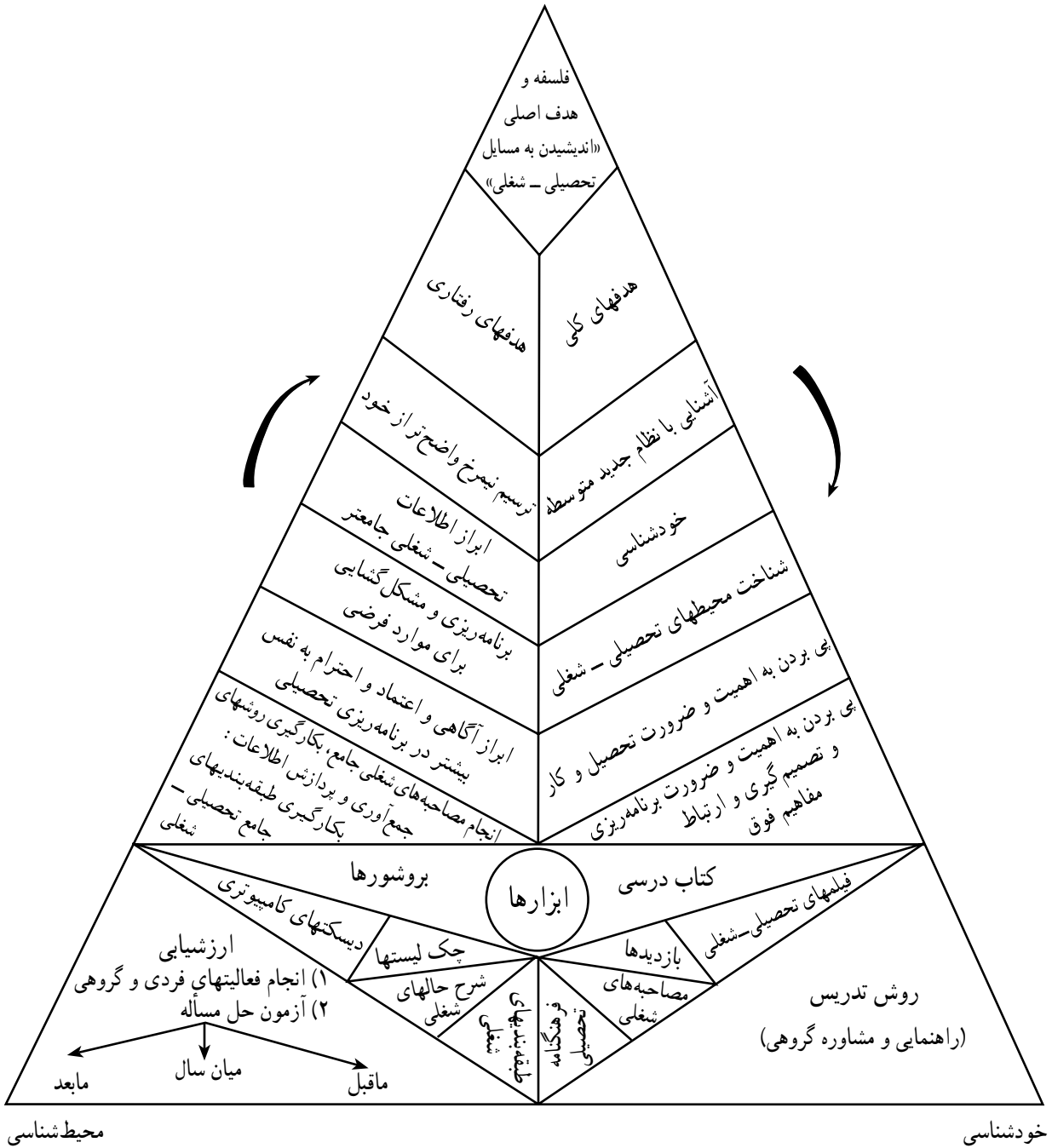
یکی از مهمترین فعالیتهای مشاوران در نظام جدید آموزشی، ارائه خدمات راهنمایی و مشاوره تحصیلی – شغلی به دانش آموزان است که این مهم از طریق اجرای درسی با عنوان «برنامه ریزی تحصیلی – شغلی» تحقق یافته است. از آنجا که در اجرای این درس توسط همکاران عزیز، شیوه های مختلف و گوناگونی به کار گرفته شده است، بر آن شدیم که برای هماهنگی در اجرای درس و در نهایت، ارزشیابی هماهنگ از آموخته های دانش آموزان کتاب «راهنمای معلم» را تدوین نماییم. هدف از تدوین این راهنما، آشنا کردن مشاوران عزیز با نحوه ارائه مطالب کتاب درسی و شیوه بهره برداری هرچه بیشتر از این کتاب و همچنین سایر امکانات موجود است، تا بتوان به آموزش هرچه بیشتر و بهتر مفاهیم اصلی درس حول سه محور اساسی خودشناسی، شناخت محیطهای تحصیلی – شغلی و یادگیری برنامه ریزی و حل مسأله پرداخت.

از همکاران عزیز درخواست می شود هنگام اجرای درس، نکات ضروری و لازمی را که در راهنمای معلم یادآوری شده است، رعایت نمایند تا مسیر تحقق اهداف این درس هموارتر شود.

ما ادعایی مبنی بر اینکه این کتاب یک راهنمای کامل و بدون عیب است نداریم و از همکاران محترم تقاضا داریم نظرات پیشنهادی و اصلاحی خود را پس از به کارگیری مطالب این راهنما به دفتر اعلام نمایند تا در نگارش نهایی مورد استفاده قرار گیرد.

مؤلف

برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری، حل مسأله

۱- سخن آغازین

همه ما با موقعیت جوانانی که دبیرستان یا حتی دانشگاه را تمام کرده‌اند اما هنوز در مورد این که چه کاری را دوست دارند دنبال کنند هیچ ایده‌ای ندارند، آشنا هستیم. این موقعیتی نامطلوب، مایوس‌کننده و حاکی از شکست مدارس، در آموزش برنامه‌ریزی تحصیلی - شغلی است.

افت تحصیلی بالا و عدم کارآیی مدارس در ارائه خدمات مکفی به نوجوانان و جوانان، طوری که توده عظیم فارغ‌التحصیل دبیرستان ما نه قادر به ادامه تحصیل بیشتر است و نه برای انجام هیچ‌گونه کاری آمادگی دارد و سرانجام هزینه‌های اجتماعی دیگری که این شکست بدنبال خواهد آورد، همه به نارسایی سیستم آموزشی ما برمی‌گردد. به نظر می‌رسد که نظام جدید آموزش و پرورش بر این امید است که با جهت‌گیری نوین، که از مقطع دبیرستان آغاز شده و ان‌شاءالله تا سالهای اول دبستان و حتی پیش از آن بسط می‌یابد، محصلین را با دامنه امکانات تحصیلی - شغلی وسیعتری مواجه سازد و به آنها کمک کند تا گزینشهایشان را برحسب علایق و استعدادهای خود معین نمایند. گسترش و ایجاد اصلاحاتی در آموزش فنی - حرفه‌ای ان‌شاءالله پیام آور این بشارت خواهد بود که هر محصلی که این آموزشها را کسب می‌کند، حتی اگر قبل از اتمام دبیرستان (منظور مقاطع مختلف مهارت آموزی است.) مدرسه را ترک گوید، حداقل مهارتهایی را اخذ می‌نماید که به او نقطه شروعی برای امرار معاش خود و خانواده‌اش خواهد داد.

بسیاری از برنامه‌های نظام گذشته، دانش‌آموزان را برای اشتغال سودمند آماده نمی‌ساخت. مدارس نظام جدید می‌کوشند تا پایان دوره دبیرستان همه جوانان را برای ورود به دانشگاه یا تحصیلات تکمیلی و یا اشتغالی مفید و رضایت‌بخش آماده سازند. این هدفی بس بزرگ و متعالی است که صرف هزینه و توجه هرچه بیشتر برای حصول آن به سود فرد و جامعه خواهد بود. در این راه اگرچه هزینه و تلاش سنگین است، لیکن درآمد و بازدهی آن به مراتب افزونتر است. سؤال اصلی این نیست که بیت‌المال کجا می‌رود و چقدر کم یا زیاد صرف آموزش و پرورش می‌شود. سؤال واقعی این است که منابع ملی چگونه برای تأمین نیازهای ملی صرف، و نه اتلاف، می‌شود. خوشبختانه مسؤولین نظام کشوری به این مهم واقفند و از صرف هزینه‌های کلان برای امر آموزش و پرورش حمایت می‌نمایند. تأمین آتیه، آسایش خیال و رفاه بیشتری که این حمایت برای فرد و جامعه بیار خواهد آورد، پیشگیری

و مبارزه‌ای جدی علیه بیکاری و خدمت شایانی به اقتصاد جامعه خواهد بود.

در راستای این هدف باید بتوانیم محتوای آموزش عمومی را به گونه‌ای طرح‌ریزی کرده و غنی سازیم که جوانان ما را قادر سازد زمینه‌های پیشرفت تحصیلی - شغلی خود را به هنگام، برنامه‌ریزی کنند. خوشبختانه از جمله قدمهای مثبتی که تاکنون در این مورد برداشته شده است، حمایت از وجود الزامی مشاوران راهنما در مدارس نظام جدید و توجه بیشتر به خدمات راهنمایی و مشاوره تحصیلی - شغلی است.

چنانکه می‌دانید یکی از مهمترین فعالیتهای مشاوران در زمینه ارائه خدمات راهنمایی و مشاوره تحصیلی - شغلی به دانش‌آموزان، رهبری آموزشی دو واحد درسی تحت عنوان «آشنایی با برنامه‌ریزی تحصیلی - شغلی» است. این خدمت آموزشی که به صورت راهنمایی و مشاوره گروهی انجام می‌شود، به منظور فراهم ساختن زمینه‌ای برای آماده شدن نوجوانان برای برنامه‌ریزی یک زندگی تحصیلی - شغلی رضایت‌بخش پیشنهاد شده است.^۱ جوانان ما اطلاعات کمی از دنیای تحصیل و کار دارند. لذا این درس می‌کوشد آنان را از گزینشهای موجود مطلع سازد و نیز آنها را یاری دهد تا با بسط و شناخت هرچه بیشتر علایق، استعدادها، نیازها،... و امکانات خود، یادگیری اصول و روشهای صحیح برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و حل مسأله به گزینشهای آگاهانه‌تری دست بزنند.

اگرچه نظام آموزشی ما، با توجه به محدودیتهای موجود و گزینش اولویتهای، نقطه شروع ارائه خدمات راهنمایی و مشاوره تحصیلی - شغلی را مقطع دبیرستان قرار داده است؛ لیکن باید دانست که کسب بلوغ حرفه‌ای و درک مفهوم و اهمیت تحصیل و کار و توجه به ضرورت برنامه‌ریزی تحصیلی - شغلی برای یک زندگی رضایت‌بخش شغلی، سیری تکاملی دارد.

می‌توان گفت که این آموزش از بدو تولد و در محیط خانواده بی‌ریزی می‌شود و به تدریج طی سالهای تحصیل از پیش‌دبستان تا دبستان و دبیرستان و حتی دانشگاه ادامه می‌یابد. از باب اشاره، مثلاً در محیط خانواده و پیش‌دبستان تأکید بر شکل‌گیری ارزشهای صحیح کاری است. در مقطع دبستان تأکید بر شناخت مقدماتی مشاغل و فراهم ساختن زمینه برخورد اولیه با اشخاص در مشاغل مختلف است. در مقطع راهنمایی، یادگیری بیشتر در مورد رشته‌های تحصیلی گوناگون و مجموعه‌های شغلی مورد علاقه فرد متمرکز است و در مقطع دبیرستان باید جستجوی بیشتر در مورد انواع مشاغل، نیازمندیها و الزامات آنها صورت گیرد. در سالهای اولیه دبیرستان دانش‌آموزان مجموعه شغلی مورد علاقه خود را با عمق بیشتری بررسی می‌نمایند و بر بازندها و مشاهدهای عملی از مراکز

۱- تحقیق، مفید بودن کلاسهای برنامه‌ریزی تحصیلی - شغلی را تأیید می‌کند (ارزشیابی عملکرد مشاورین، دبیران راهنما در نظام جدید آموزش متوسطه، دفتر مشاوره و تحقیق، ۱۳۷۳، صفحه ۴۶۹).

تحصیلی - شغلی تأکید می‌شود. در سالهای آخر دبیرستان محصلین محدوداً تحصیلی - شغلی مورد انتخاب خود را بیشتر دنبال می‌کنند و برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری آنها شکل نهایی تری به خود می‌گیرد.

با توجه به این که اولین آموزشگاه برای رشد حرفه‌ای^۱ و یادگیریهای زیربنایی تحصیلی - شغلی مهد خانواده است، نخستین راهنما و مشاور تحصیلی - شغلی کودک والدین او هستند. لذا نقش مدرسه در این مقطع فراهم ساختن زمینه‌های آموزشی لازم برای والدین است. واضح است که بهترین ابزارهای این آماده‌سازی، رسانه‌ها بالاخص رادیو و تلویزیون و جزوات آموزشی جاذب، مختصر و مفید و سهل‌المطالعه‌ای است که می‌تواند توسط نظام آموزشی تهیه شود.

فراهم ساختن زمینه‌های رشد حرفه‌ای کودکان و نوجوانان، مسؤلیت مشترک تمام محیطهای آموزشی است. چه اصولاً ارائه خدمات راهنمایی و مشاوره، بالاخص خدمات راهنمایی و مشاوره تحصیلی - شغلی، فعالیتی تیمی است. به عبارت دیگر همکاری کامل بین خانه، مدرسه و جامعه، شرط حیاتی موفقیت هر برنامه راهنمایی حرفه‌ای است. از این جهت بجاست که در این مقدمه نقش هریک از این نهادها به اختصار بررسی شود.

۲- نقش محیطهای آموزشی مختلف در راهنمایی حرفه‌ای (تحصیلی - شغلی) کودکان و نوجوانان

۲-۱- نقش خانواده: خانواده اولین آموزشگاهی است که در آن کودکان می‌توانند رویه‌های سالم و مثبت و عادات مفید کار را بیاموزند. رویه والدین نسبت به کار و کارکردن الگویی است که اولین سنگ بنای تعلیم و تربیت حرفه‌ای کودک می‌شود. در محیط خانواده است که دانش‌آموز اکثر اوقات خود را می‌گذراند و اینجاست که با فرصتهای متعددی جهت یادگیری ارزشهای کار و مفاهیمی مانند اهمیت همکاری، تقسیم کار، موقع‌شناسی، رعایت نظم و انضباط، نظافت، پذیرش مسؤلیت برای انجام وظایف محوله و غیره مواجه می‌شود.

ارزشها طرز تلقی و رویه‌های ما نسبت به مسایل و پدیده‌های مختلف زندگی از جمله تحصیل و کار است. ارزشها محصول تجارب فرد و ناشی از روابط او با افرادی است که خود را با آنها همانند می‌سازد. چنانکه رویه شخص نسبت به کار و تحصیل، از طریق رابطه با والدین، معلمین،

۱- Career Development (آن جنبه از رشد کلی فرد که بر یادگیری در مورد آماده شدن، وارد شدن و پیشرفت در

دنیای کار تأکید دارد.)

دوستان، صاحبان مشاغل، فعالیتهای کاری و مشاغلی که می‌شناسد گسترش می‌یابد. ارزشها، بایدها و نبایدهای زندگی ما را مشخص می‌سازند و به ما احساس هدفمندی و جهت داشتن در زندگی می‌دهند. ارزشها به مانند راهنمایی هستند که به ما در تصمیم‌گیری، مشکل‌گشایی و حل و فصل موقعیتهایی که با آنها مواجه می‌شویم، کمک می‌کنند. به عبارت دیگر، ارزشها بر انتخاب هدفهای ما و شیوه رسیدن به آنها اثر می‌گذارند. لذا شکل صحیح آنها در کودکی اهمیت بسزایی دارد.

ما با شنیدن عقاید دیگران دربارهٔ تحصیل و کار و ابراز عقاید متقابل خویش، به تدریج ارزشهای کاری خود را گسترش می‌دهیم و درکی واقع‌بینانه از آنها بدست می‌آوریم. چنان‌که ذکر شد، ارزشهای والدین و دیگر افراد خانواده اولین سنگ‌بنای شکل و توسعهٔ ارزشهای شخص هستند. رعایت نظم و ترتیب و برنامه‌ریزی در کارها، وقت‌شناسی، پشتکار، قبول مسؤولیت، داشتن روحیهٔ همکاری و تعاون در کارها، اهمیت دادن به تحصیل و کار، تأکید بر اهمیت و شأن کلیهٔ کارهای شرافتمندانه و خداپسند، همگی ارزشها و اصول اولیه‌ای هستند که در خانواده از الگوی رفتاری والدین و سایر اعضای خانواده آموخته می‌شوند و زمینهٔ برخورد فرد را با پدیدهٔ کار و تحصیل فراهم می‌سازد.

غالباً والدین از اثری که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم بر یادگیری ارزشهای کاری کودکان خویش می‌گذارند، آگاه نیستند. اینان باید از روشهای مثبتی که با آنها می‌توانند بر رشد حرفه‌ای کودک خود بیفزایند، مطلع شوند. همچنین باید تشویق شوند و مجاز باشند که به برنامه‌های آموزشی مدرسه در زمینهٔ رشد حرفه‌ای خدماتی ارائه دهند.

والدین می‌توانند به طرق زیر، در رشد حرفه‌ای کودکان و نوجوانان خود، به مدرسه کمک کنند:

– در خانه محیطی ایجاد کنند که کودک بتواند ارزشها و عادات خوب کاری را بیاموزد.
– به عنوان فردی مطلع، در تمام سطوح آموزشی، در موقعیتهای مناسب مانند هفته مشاغل و غیره، به مدرسه بیایند و دربارهٔ حرفهٔ خود، مهارتها، سرگرمیها و علایق خود برای دانش‌آموزان صحبت کنند.

– دانش‌آموزان را به محل کار خود دعوت کنند و به این ترتیب یک تجربه دست اول بصری را دربارهٔ یک حرفه برای آنها فراهم سازند.

– در بازدیدها و تجارب اکتشافی به عنوان سرپرست، دستیار مربیان شوند.
– از راهنمایی حرفه‌ای به عنوان بخش مهمی از آموزش و رشد کودک یا نوجوان خود

حمایت کنند.

۲-۲- نقش جامعه: (بخش صنایع، خدمات، کشاورزی و کلیه وزارتخانه‌ها، سازمانها و نهادهای دولتی و غیردولتی وابسته و ذریط به این بخشها، رسانه‌های گروهی، مشاغل آزاد و بخش خصوصی) هم‌اکنون معدودی از نهادها و گروههای صنفی از جمله وزارت کار و امور اجتماعی در آموزش حرفه‌ای عده کمی از نوجوانان و جوانان سهیم‌اند، لیکن برای گسترش و پیشبرد هرچه بیشتر رشد و بلوغ حرفه‌ای افراد جامعه بالاخص نوجوانان و جوانان نیازمندیم که تحصیلات حرفه‌ای به وسیله نهادهای مختلف جامعه، به ویژه بخشهای صنعت و تجارت حمایت شود.

این مؤسسات می‌توانند به طرق زیر، در رشد حرفه‌ای دانش‌آموزان، به مدرسه کمک کنند:

– به دانش‌آموزان اجازه دهند که از محل کارشان بازدید کنند.

– به عنوان افراد مطلع به کلاسها بیایند، و یا در محل کارشان، برای دانش‌آموزان صحبت

کنند.

– مایل به خدمت در شورای مدرسه، ناحیه و یا استان باشند.

– امر راهنمایی حرفه‌ای را در بین همکاران خود تشویق کنند.

– به صورت داوطلبانه و یا با پرداخت دستمزد زمینه آموزشهای ضمن کار را فراهم سازند.

– به کمک مدارس و انجمنهای محل مانند مساجد، خانه‌های فرهنگ و ... روز مشاغل برپا

نمایند. به طوری که دانش‌آموزان بتوانند در منطقه خود از یک نقطه به نقطه دیگر بروند و تجاربی

در زمینه مشاغل گوناگون کسب نمایند.

– برای مشاورین و معلمین موقعیتهایی را فراهم سازند تا از طریق بازدید مشاغل و محل‌های

تعلیم و آموزش آنها اطلاعات دست اول شغلی بدست آورند.

رسانه‌ها در شناساندن مشاغل و ارتقای رشد حرفه‌ای جامعه، نقش بسیار بارز و پراهمیتی را

ایفا می‌کنند. لذا کلیه نهادهای جامعه، بالاخص آموزش و پرورش، باید در جذب و تغذیه رسانه‌ها در

راستای رشد حرفه‌ای کودکان و نوجوانان جامعه سهیم باشند.

۲-۳- نقش کارکنان مدرسه: همکاری و تعهد معلمین، مشاورین و مدیریت مدرسه در

موفقیت برنامه راهنمایی حرفه‌ای امری الزامی است. همه کارکنان مدرسه و در حقیقت تیم مدرسه،

بخصوص معلمان و مدیریت مدرسه باید تشویق شوند که خود را با هدفها و مقاصد خدمات راهنمایی

و مشاوره مدرسه، به ویژه برنامه راهنمایی حرفه‌ای آشنا سازند. معلمان و مدیران می‌توانند در برنامه‌های

معارفه و ترجیحاً سمینارهای راهنمایی و مشاوره شرکت نمایند تا با کسب آگاهی لازم، در اجرای

طرحهای راهنمایی حرفه‌ای مدرسه مشارکت نمایند و یا حداقل از آن حمایت کنند.

— از معلمین درخواست می‌شود که در شروع کلاس و در مواقع مربوط و مناسب، جنبه‌های حرفه‌ای موضوع درسی خود را برای دانش‌آموزان توضیح دهند و کاربرد مطالب درسی را در دنیای واقعی متذکر شوند. بدون شک، آگاهی از اهمیت و کاربرد محتوای آموزشی به عنوان آمادگی برای تأمین معاش آینده، به آنچه که ممکن است یک موضوع درسی انتزاعی و خشک باشد، معنی و اهمیت و ارتباط بیشتری می‌دهد و این امر به نوبه خود محرکی برای افزایش انگیزه یادگیری در دانش‌آموزان می‌شود. این فرضیه که آگاهی از کاربرد حرفه‌ای موضوع تدریس شده یادگیری را افزایش می‌دهد، در کلاسهای بسیار و با گروههای مختلف آزمایش و تأیید شده است. لیکن، مشکل اصلی این است که اکثر معلمین، کاربرد شغلی موضوعات درسی خود را نمی‌دانند. این امر ناشی از نارسایی برنامه‌های تربیت معلم ماست. معلمین آگاهی لازم و مکفی از دنیای کار ندارند. در حقیقت یک برنامه راهنمایی حرفه‌ای موفق مستلزم این است که معلمین و مدیران دوباره آموزش ببینند، در محتوای درسها تجدیدنظر شود و رابطه جدیدی بین خانه، مدرسه و محیط کار برقرار شود. با وجودی که تمام این تغییرات، که بعضاً در حال ایجاد است، لازم است، جایز نیست که برنامه‌های راهنمایی حرفه‌ای تا وقوع کامل این تغییرات را کد بماند. معلمین می‌توانند، درحالی که این تحولات به تدریج رخ می‌دهند، با کمک و راهنمایی مشاور مدرسه به تحقیق پیرامون مفاهیم و اطلاعات شغلی مورد نیاز خود بپردازند و آنها را در طرح درس خود بگنجانند.

چنانچه مدرسه‌ای کتابدار داشته باشد از او هم می‌توان انتظار داشت که به عنوان یک عضو فعال و بسیار مؤثر در تیم راهنمایی حرفه‌ای، به کمک مشاور، دانش‌آموزان و والدین آنها، اقدام به تهیه منابع اطلاع‌رسانی تحصیلی — شغلی نماید. از جمله این منابع، بروشورهای شغلی، جزوات و دیگر نشریات مرتبط تحصیلی — شغلی مانند دفترچه‌های راهنمای کنکور، دفترچه‌های راهنمایی که معدودی از دانشگاهها در مورد رشته‌های تحصیلی خود تهیه کرده‌اند، بروشورهای بعضی از نهادها و صنایع، فیلمها و نوارهای سمعی و بصری مربوط به مسایل تحصیلی — شغلی وغیره هستند. همچنین، کتابدار مدرسه می‌تواند با همیاری مشاور، دبیر راهنما و مربی پرورشی با طرح شیوه‌های خلاق، انگیزه مطالعه و تحقیق پیرامون موضوعات تحصیلی — شغلی را در دانش‌آموزان ایجاد نماید. تهیه روزنامه دیواری پیرامون مشاغل و مباحث تحصیلی — شغلی، تشکیل گروههای کاری در کتابخانه، تأسیس کلوپ یا انجمن مطالعات شغلی و ... می‌تواند نقش ارزنده‌ای در ارتقاء رشد و بلوغ حرفه‌ای دانش‌آموزان ایفا نماید.

۴-۲- نقش مشاور مدرسه: مشاور، اولین مسؤول ارائه خدمات راهنمایی و مشاوره در مدرسه و عامل اصلی اجرای برنامه راهنمایی حرفه‌ای است. او نقشی دوگانه دارد:

۱- بین خانه، مدرسه و جامعه نقش یک رابط و تسهیل کننده را ایفا می کند تا از این طریق بتواند تمام منابع موجود را که می تواند خدمات راهنمایی و مشاوره مدرسه را، به منظور کمک به رشد مطلوب هر دانش آموز، غنا بخشند شناسایی کرده و به تحرک درآورد.

۲- به عنوان یک معلم ویژه به دانش آموزان کمک می کند تا درک شخصی خویش را افزایش دهند، مهارت‌ها و اطلاعات لازم تحصیلی - شغلی را کسب نمایند، توان برنامه ریزی و حل مسأله را در خود تقویت نمایند و قادر به اخذ تصمیمات آگاهانه و معقول شوند. فرض ما در این جا این است که خدمات راهنمایی و مشاوره آموزشی سیستماتیک برای رشد شخصی دانش آموز و راهنمایی و مشاوره حرفه ای آموزشی منظم، به منظور رشد حرفه ای و یا افزایش موفقیت و رضایتمندی شغلی فرد است. در حمایت از نقش مشاوران به عنوان یک معلم به ویژه در رهبری درس «آشنایی با برنامه ریزی تحصیلی - شغلی» دلایل زیر را می توان ارائه کرد :

۱- راهنمایی و مشاوره گروهی، مشکل کمبود مشاور را تعدیل نموده دانش آموزان بیشتری را تحت پوشش خدماتی قرار می دهد.

۲- راهنمایی و مشاوره گروهی، اقتصادی تر است. زیرا، به این ترتیب مشاور می تواند وقت و انرژی زیادی را صرفه جویی کرده، در انجام کارهای تفریحی دیگر بکارگیرد.

۳- راهنمایی و مشاوره حرفه ای به صورت گروهی به علت تعامل دانش آموزان با یکدیگر، یادگیری متقابل آنها از هم و سرمشق یکدیگر قرار گرفتن مفید است.

۴- اداره و رهبری یک کلاس توسط مشاور مدرسه، در رویه و نگرش معلمین، مدیر، معاونین و سایر کارکنان مدرسه نسبت به مشاور تغییر مطلوبی ایجاد خواهد کرد. زیرا آنها به طور محسوس خواهند دید که مشاور کار دیگری غیر از نشستن در دفتر مدرسه یا اطاق خود هم انجام می دهد. چه ممکن است از نظر آنها کلاس رفتن مهمتر و معنی دارتر باشد! بنابراین، یک مزیت بالقوه به کلاس رفتن مشاورین، افزایش روحیه همبستگی، همکاری و همدلی در بین کارکنان آموزشی و در نتیجه کمک به فراهم ساختن و تسریع رشد هرچه بیشتر دانش آموزان است. به علاوه، راهنمایی و مشاوره گروهی و رابطه حسنه ای که مشاور از این طریق با دانش آموزان برقرار می کند، غالباً منجر به تقاضای بیشتر برای مشاوره فردی می شود.

علاوه بر خدمت به عنوان رابط بین گروههای آموزشی و اجتماعی، اجرای نقش رهبری در انجام آموزشهای وابسته به رشد حرفه ای و راهنمایی و مشاوره فردی و گروهی، مشاور در تقبل و تکمیل فعالیتهای زیر نقش اصلی را ایفا می کند :

- ارزیابی نیازها و بررسی مشکلات دانش آموزان در زمینه مسایل شخصی، خانوادگی، اجتماعی،

تحصیلی و شغلی، اخلاقی و انضباطی.

– همکاری با معلمان و کمک به آنها در حل و فصل مشکلات دانش‌آموزان و شرکت در شوراها و مدرسه.

– همکاری با والدین و کمک به آنها در رشد حرفه‌ای و دیگر مسایل فرزندانشان.
– تنظیم و اجرای برنامه‌های آموزشی در زمینه‌های رشد، پیشگیری و درمان مشکلات از جمله برگزاری هفته‌های مشاغل، برگزاری دوره‌های کوتاه‌مدت آموزشی به منظور آموزش روش مطالعه، برنامه‌ریزی و غیره.

– انجام مطالعات پی‌گیری در مورد دانش‌آموزان فارغ‌التحصیل در ارتباط با تحصیلات تکمیلی و فعالیتهای شغلی آنان. معرفی خدمات انجام شده به کلیه گروههای وابسته و ذیربط مانند همکاران، والدین، مراجعان و مشاوران دیگر، سازمانهای محلی و ملی و عموم مردم. این امر موجب توسعه ارتباط بین خانه، مدرسه، جامعه و مشاورین و متخصصین آموزشی دیگر گشته و در نتیجه دانش مشاورین و اعتبار آنها را افزایش می‌دهد. همچنین، منجر به مشارکت، حمایت و تشویق مردم و توجه به سرمایه‌گذاری مادی و معنوی بیشتر در امر آموزش و پرورش فرزندانشان و تأکید بر اهمیت رشد حرفه‌ای آنها خواهد شد.

فصل ۲

- ۱- فلسفه درس آشنایی با برنامه‌ریزی تحصیلی - شغلی
- ۲- هدفهای کلی و رفتاری درس آشنایی با برنامه‌ریزی تحصیلی - شغلی
- ۳- ابزارهای مورد استفاده در درس برنامه‌ریزی تحصیلی - شغلی
- ۱-۳- رهنمودهایی به مشاورین راهنمای درس آشنایی با برنامه‌ریزی تحصیلی - شغلی در مورد چگونگی استفاده از کتاب
- ۴- روش تدریس درس آشنایی با برنامه‌ریزی تحصیلی - شغلی
- ۵- ارزشیابی درس آشنایی با برنامه‌ریزی تحصیلی - شغلی
- ۶- حاصل سخن

۱- فلسفه درس آشنایی با برنامه‌ریزی تحصیلی - شغلی

مقدمه فصل اول و تصریح یکی از نقشهای مشاور به عنوان «یک معلم ویژه» تا حدودی فلسفه این درس را روشن ساخته است. با توجه به روند تکاملی رشد و بلوغ حرفه‌ای و فقدان آموزشهای لازم قبلی، خلأ یادگیری اکثر نوجوانان و جوانان ما در راستای این رشد آشکار است. هدف از نگارش این کتاب به عنوان مکملی بر کتاب درسی: «آشنایی با برنامه‌ریزی تحصیلی - شغلی» آشنا کردن مشاوران عزیز با نحوه ارائه این واحد آموزشی و شیوه بهره‌وری هرچه بیشتر از کتاب درسی ذکر شده و دیگر امکانات موجود است.

در مقطعی که این واحد آموزشی ارائه می‌شود، یعنی سال اول دبیرستان که دانش‌آموزان حدود ۱۵ سال سن دارند، هنوز رغبتها شکل نهایی خود را باز نیافته‌اند و همچنین کلیه امکانات محیطی برای دانش‌آموز شناخته نشده و یا فراهم نیست. لذا، هدف و یا فلسفه اصلی این درس آشنا ساختن هرچه بیشتر دانش‌آموزان با ویژگیهای شخصیتی خویش (رغبتها، استعدادها، نیازها، توانمندیها، ارزشها، خلق و خو و...)، آگاه ساختن آنها از امکانات مختلف تحصیلی - شغلی و زمینه‌های مختلف اشتغال در جامعه و آموزش روشهای صحیح برنامه‌ریزی، مشکل‌گشایی و تصمیم‌گیری به منظور بهره‌وری از دو شناخت قبلی (خویشتن و محیط) است.

آموزش مفاهیم سه محور اصلی این درس، یعنی شناخت خود، شناخت محیطهای

تحصیلی - شغلی و یادگیری برنامه‌ریزی و حل مسأله، چنانکه در بخشنامه آموزش و پرورش هم آمده است، به صورت جلسات راهنمایی و مشاوره گروهی برگزار می‌شود. مشاور با رهبری غیرمستقیم^۱ این جلسات از طریق پرسشهای باز پیرامون سه محور آموزشی مذکور بر آن است تا با ایجاد انگیزش، احساس نیاز و تقبل مسؤولیت در دانش‌آموزان، آنان را برای ارتقای دانش خویش حول سه محور فوق تشویق نماید. در این راستا، طرح پرسشهای هوشمندانه و تحریک فراگیر به یادگیری و دستیابی به مجهول مهمتر از ارائه معلومات است. چنانکه پیامبر گرامی اسلام (ص) می‌فرماید: **حسن السؤال نصف العلم (سؤال نیکو نیمی از علم است).**

هدف اصلی تقویت اندیشیدن است. مولای متقیان علی (ع) می‌فرماید: **لاعلم کالتفکر (هیچ دانشی به مانند تفکر نیست).** آنچه مهم است و هنر اصلی مشاور قلمداد می‌شود، طرح مسأله و ایجاد خودانگیزگی در دانش‌آموزان است نه ارائه پاسخهای صحیح؛ چه طرح سؤال، چنانکه انیشتن هم اشاره می‌کند، بیش از حل مسأله نیازمند خلاقیت ذهنی است.

آموزش مستقیم و سخنرانی توسط مشاور در این جلسات مطلقاً ممنوع است. مشاور، رهبری است فعال‌کننده و خلاق و نه صرفاً معلمی القاء‌کننده و منفعل از مطالب محدود کتاب درسی. او با آگاهی از محورهای اصلی آموزش این جلسات، نقش یک کاتالیزور و تسهیل‌کننده را در روند این یادگیریها ایفا می‌کند. او یاد نمی‌دهد بلکه یادگیری را تقویت می‌کند. زیرا یاد دادن مانع یادگرفتن است. چنانکه جان دیویی نیز می‌گوید: ارائه پاسخها و دانسته‌ها به کودک بزرگترین دشمن تفکر است.

در حقیقت، مشاور به شیوه‌های گوناگون، از جمله روش پرسشهای هدایت شده^۲، شرایط و محیط یادگیری را مستعد می‌سازد. بنابراین، فلسفه این درس در عبارت زیبای حضرت علی (ع) نهفته است که می‌فرماید:

«ستایشگر معلمی هستم که اندیشیدن را بیاموزد نه اندیشه‌ها را»

به عبارت دیگر مشاور می‌خواهد که دانش‌آموزان پیرامون سه محور اصلی این آموزش یعنی خودش، محیطش، تصمیمات و برنامه‌ریزی تحصیلی - شغلی اش بیندیشد نه این که یک تصمیم تحصیلی - شغلی دائمی و قاطع بگیرد و یا به یک برنامه‌ریزی تحصیلی - شغلی غیرقابل تغییر

۱- حضرت علی (ع) می‌فرماید: **الکناية ابلغ من التصديق (کنایه یا اشارت غیر مستقیم رساتر از تأییدات مستقیم است.** به عبارت دیگر پایدارترین اثرات تربیتی در غیر مستقیم‌ترین روشهای تربیتی است).

۲- Guided Inquiry Procedures (جهت مطالعه بیشتر می‌توانید به کتاب مشاوره حرفه‌ای برای معلمان و مشاوران،

فصل ۳، ترجمه مؤلف مراجعه فرمایید).

اقدام نمایند.

فلسفه این درس، علیرغم سایر دروس، صرفاً انتقال دانش و آموختن مجموعه‌ای از یافته‌های علمی و اندیشه‌های خاص (به ترتیبی که در کتاب آمده) نیست. بلکه تأکید بر تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان (ونه همسان‌سازی آنها)، رشد مسئولیت‌پذیری ایشان در بکارگیری توانمندیهای ذهنی خویش و استفاده از تفکر خلاق در تأمین نیازهای شناختی - اطلاعاتی ویژه خویش است. به کلام دیگر، فلسفه و هدف اصلی این درس تحریک و تشویق دانش‌آموزان به اندیشیدن درباره مفاهیم و مسائلی است که در برنامه‌ریزی و حل مشکلات تحصیلی - شغلی آتی خود بدان نیازمندند. در این راهنمایی و مشاوره گروهی آنچه مهم است:

دانش‌آموز است نه دانش
سؤال است نه جواب
اندیشیدن است نه اندیشه‌ها

۲- هدفهای کلی و رفتاری درس آشنایی با برنامه‌ریزی تحصیلی - شغلی هدفهای کلی:

الف - کمک به دانش‌آموزان در آشنایی با نظام جدید متوسطه و ضوابط انتخاب رشته و
گزینش احسن با توجه به هدفهای آتی تحصیلی - شغلی
ب - تسهیل و تسریع بلوغ حرفه‌ای دانش‌آموزان از طریق اندیشیدن و کسب شناخت برتر
پیرامون سه محور خودشناسی، شناخت محیطهای تحصیلی - شغلی و مهارتهای برنامه‌ریزی،
تصمیم‌گیری و حل مسأله با تأکید بر مفاهیمی چون:

- ۱- ارزش و اهمیت تحصیل
- ۲- ارزش و اهمیت کار
- ۳- خویشتن (رغبتها، توانمندیها، نیازها، ارزشها، خلق و خو ... من کیستم؟)
- ۴- مشاغل موجود در کشور و واقعیتهای شغلی - اجتماعی
- ۵- ضرورت برنامه‌ریزی
- ۶- اهمیت تصمیم‌گیری، عوامل مؤثر در تصمیم‌گیری، روشهای تصمیم‌گیری و حل مسأله، تصمیمات مهم زندگی ...
- ۷- ارتباط مفاهیم فوق

۱- قرآن کریم، آیه ۸۴ سوره مبارکه بنی اسرائیل می‌فرماید: هرکودکی به شیوه خود عمل می‌کند.

هدفهای رفتاری: در سایه اندیشیدن به مفاهیم فوق و کسب شناخت بهتر، در پایان ترم دانش‌آموزان قادر خواهند بود:

۱- نیمرخ واضحتری از رغبتها، توانمندیها، ارزشها و... شخصیت خویش را ترسیم نمایند.

۲- اطلاعات تحصیلی - شغلی جامعتری را نسبت به ابتدای ترم ابراز دارند.

۳- برای موارد فرضی با در نظر گرفتن عوامل مؤثر در تصمیم‌گیری و حل مسأله برنامه‌ریزی و مشکل‌گشایی کنند.

۴- شاخه‌ها و برنامه‌های آموزشی نظام جدید متوسطه را تا مرحله دانشگاه بخوبی بیان کنند.

۵- با آگاهی، اعتماد و احترام به نفس بیشتری برای سال آینده خود انتخاب رشته نمایند.

۳- ابزارهای مورد استفاده در درس برنامه‌ریزی تحصیلی - شغلی

خودشناسی	} در رابطه با سه محور اصلی درس
شناخت محیطهای تحصیلی- شغلی	
برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری	

از ابزارها و امکانات زیر می‌توان استفاده کرد: (لازم به تذکر است که بعضی از این ابزارها را می‌توان از ادارات کل یا ارگانهای ذیربط در منطقه تهیه و یا توسط شخص مشاور آماده و ابداع کرد).

۱- کتاب راهنمای نظام جدید متوسطه

۲- کتاب برنامه‌ریزی تحصیلی - شغلی و منابع مرتبط دیگر

۳- بروشورها و فیلمهای تهیه شده در رابطه با توجیه نظام جدید متوسطه و ضوابط انتخاب رشته

۴- بروشورهای شغلی تهیه شده توسط خود دانش‌آموزان و دیگران

۵- پرسشنامه‌ها، مصاحبه‌ها و فیلمهای شغلی

۶- تهیه فرهنگنامه تحصیلی به کمک خود دانش‌آموزان

۷- تهیه فرهنگنامه شغلی و یا خانواده‌های شغلی به کمک خود دانش‌آموزان

۸- دفترچه‌های کنکور

۹- مجله راهیان دانشگاه و پیک سنجش

۱۰- اطلاعات مریبان طرح کاد

- ۱۱- اطلاعات اولیاء دانش‌آموزان
  - ۱۲- دعوت از صاحبان مشاغل برای حضور در کلاس به منظور ارائه اطلاعات در مورد شغل خود و پاسخگویی به سؤالات دانش‌آموزان
  - ۱۳- تهیه لیستی از مشاغل استانی از طریق نهادهای ذیربط
  - ۱۴- تهیه فهرستی از مشاغل موجود در کارخانه‌ها و مؤسسه‌های بزرگ منطقه‌ای و کشوری و نیازهای استخدامی آنان
  - ۱۵- استفاده از جدولهای طبقه‌بندی مشاغل
  - ۱۶- تهیه روزنامه دیواری و پوستر به کمک خود دانش‌آموزان
  - ۱۷- استفاده از امکانات وزارت کار: فرهنگنامه‌های شغلی و تقویم آموزشی تهیه شده توسط این وزارتخانه، به منظور شناخت دوره‌های آموزشی کوتاه و بلندمدت فنی - حرفه‌ای مختلف
  - ۱۸- تدوین شرح حالهای شغلی
  - ۱۹- استفاده از نمایشگاههای آموزشی (تحصیلی - شغلی)
  - ۲۰- آگهی استخدام روزنامه‌ها
  - ۲۱- استفاده از امکانات واحدهای فرهنگی هر اداره
  - ۲۲- استفاده از ابزارهای غیر تستی از جمله مطالعه موردی، اتوبیوگرافی، جملات ناتمام ... و گروه سنجی در مواقع لزوم
  - ۲۳- بازدید از مراکز تحصیلی - شغلی، تهیه فیلم از این مراکز در صورت وجود مشکلات
- بازدید
- ۲۴- استفاده از آزمونها، چک لیستها و دیسکتهای کامپیوتری مرتبط با مباحث تحصیلی - شغلی
  - ۲۵- استفاده از امکانات استانهای همجوار و تبادل امکانات
  - ۲۶- استفاده از امکانات دفتر مشاوره و تحقیق
  - ۲۷- استفاده از نیروهای پژوهشگر معلم
  - ۲۸- استفاده از تمرینها و تکالیف کتاب درسی و سایر منابع
  - ۲۹- استفاده از اندیشه خلاق دانش‌آموزان
  - ۳۰- خلاقیت شخص مشاور

با توجه به ماهیت پویای این درس، اصولاً ابزارها و اکثر اطلاعات موردنیاز دانش‌آموزان را می‌توان با راهنمایی و کمک مشاور توسط خود دانش‌آموزان و والدین آنها تهیه کرد. وزارت کار و

امور اجتماعی، بخش صنایع، اطاق بازرگانی، دانشگاهها، آموزش و پرورش، وزارت علوم، انجمنهای حرفه‌ای و دیگر نهادهای اجتماعی می‌توانند از جمله منابع کمکی مشاوران در کسب اطلاعات تحصیلی - شغلی باشند.

تا آینده‌ای که ان‌شاءالله موفق به ایجاد یک نظام اطلاعاتی پیشرفته و یک بانک اطلاعات تحصیلی - شغلی معتبر و به‌روز شویم، مشاوران عزیز باید در ایزارسازی و جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز دانش‌آموزان، هم خود فعال باشند و هم دانش‌آموزان را فعال نمایند. اصولاً هر دانش‌آموز باید مسئولیت جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز خویش را تقبل نماید. تقویت این احساس مسئولیت و روشهای جمع‌آوری اطلاعات و ترغیب محصلین به این امر از مسؤلیتهای مشاور به‌شمار می‌آید. کتاب مشاوره حرفه‌ای برای معلمان و مشاوران اصول و فنونی را در این زمینه و دیگر موارد مورد آموزش مشاوران از جمله تقویت خودآگاهی و عزت‌نفس، مهارتهای برنامه‌ریزی و مشکل‌گشایی مطرح ساخته است. بهره‌برداری از این اصول و گزینش فنون مرتبط و مناسب آن می‌تواند راهگشای مشاورین باشد.

تشکیل گروههای^۲ کار برای مطالعه مجموعه‌های شغلی یکی از روشهای مفید گردآوری اطلاعات است. مثلاً در شناخت مجموعه مشاغل بهداشتی - درمانی، مشاور به کمک دانش‌آموزان و والدین آنها می‌تواند توسط تیمی که شامل پزشکان، پرستاران، و تکنیسینهای پزشکی و ... حمایت شود. ان‌شاءالله با اجرای طرحهای تحقیقاتی ارائه شده در رابطه با تهیه ابزارهای لازم این درس، مشکلات اطلاع‌رسانی تحصیلی - شغلی هرچه سریعتر برطرف شود.

در گردهمایی مشاوران و کارشناسان مسؤول استانها (تهران، خرداد ماه ۱۳۷۴) در مورد نحوه استفاده از کتاب «آشنایی با برنامه‌ریزی تحصیلی - شغلی» به عنوان یک منبع اصلی و یک ابزار مفید برای بحث و بررسی مفاهیم کلی این واحد آموزشی رهنمودهایی به شرح زیر ارائه شد که امید است مورد توجه مشاوران عزیز قرار گیرد.

۱-۳- رهنمودهایی به مشاورین راهنمای درس آشنایی با برنامه‌ریزی تحصیلی -

شغلی در مورد چگونگی استفاده از کتاب

۱- به کتاب صرفاً به عنوان یک ابزار نگاه کنید و از منابع جنبی برای تکمیل کاستیهای اطلاعاتی

کتاب حاضر استفاده فرمایید (از جمله به فهرست منابع که در انتهای کتاب آمده است توجه نمایید).

۲- از خودسنجیها (چک لیستها) و جدول «شما در یک صفحه» به منظور خودشناسی و

۱- هیلی، چارلز، «مشاوره حرفه‌ای» برای معلمان و مشاوران، ترجمه دکتر طیبه زندی‌پور، انتشارات نادی، چاپ دوم،

- برنامه‌ریزی استفاده کنید.
- ۳- با توجه به اهداف و مفاهیم درس، از فصول و عناوین کتاب برای بحث گروهی استفاده کنید. توجه داشته باشید که از روش بارش فکری (Brain – Storming) بهره‌جوید.
- ۴- توجه داشته باشید دانش‌آموز از کتاب باید به عنوان اطلاعات تکمیلی استفاده کند و نه مطالبی که باید حفظ شوند.
- ۵- مشاور معهد به استفاده گام به گام از مطالب کتاب نیست بلکه متعهد به پیاده کردن مفاهیم و بهره‌وری موضوعی از آن است.
- ۶- از طرحها و نمودارهای کتاب و همچنین پوسترهای هفته مشاغل می‌توانید برای آموزش استفاده کنید.
- ۷- با توجه به اینکه بعضاً مطالب کتاب برای دانش‌آموز سنگین است، سعی کنید مطالب را با زبان دانش‌آموز مطرح نمایید.
- ۸- چنانچه مشاور می‌تواند در ارزشیابی از روش کتاب باز (Open Book) نیز استفاده کند.
- ۹- توجه کنید که ارزشیابی میان ترم و پایان ترم به هیچ‌وجه از مطالب عینی و انتزاعی کتاب نباشد، بلکه حل مسأله در قالب موردهایی (case study) باشد که به دانش‌آموزان داده می‌شود. به عبارت دیگر مفاهیم درس استنباطی است و یادگیری از طریق حل مسأله و برنامه‌ریزی برای موارد فرضی ارزشیابی می‌شود.
- ۱۰- از موضوعات کتاب می‌توانید برای ارجاع کارگروهی بیشتر بهره بگیرید.
- ۱۱- دانش‌آموزان را در ابتدای ترم با شیوه تدریس و آموزش (case study) و نحوه ارزشیابی درس آشنا سازید.
- ۱۲- برای تشویق دانش‌آموزان می‌توانید برای فعالیتهای فوق برنامه موظف، و پویایی گروهی دانش‌آموزان امتیاز بیشتری قابل شوید.
- ۱۳- سعی کنید علاوه بر تکالیف نوشته شده در کتاب از تمرینهای اضافی و مسایل دیگر که شخصاً تهیه می‌کنید، استفاده نمایید.
- ۱۴- در آموزش کلیه مباحث کتاب از روش مشاوره و راهنمایی گروهی بهره‌گیرید و از شیوه تدریس به طریق سخنرانی پرهیز نمایید.
- ۱۵- مشاورین ملزم به یاد دادن مطالب کتاب به صورت سیستماتیک و روشهای سنتی نیستند. بلکه می‌توانند از کتاب مبتکرانه و به صورت خلاق استفاده کنند.

۴- روش تدریس درس آشنایی با برنامه‌ریزی تحصیلی - شغلی

جلسات این درس به شیوه راهنمایی و مشاوره گروهی اداره می‌شود. مشاوران عزیز می‌توانند به کتب موجود در این زمینه برای تقویت مهارت رهبری در گروه مراجعه نمایند.

اگرچه اکثر مشاوران، دوره‌های کارورزی لازم برای تقویت مهارت رهبری در جلسات راهنمایی و مشاوره گروهی را نگذرانده‌اند لیکن خود این درس می‌تواند موقعیتی برای کسب این مهارت باشد. مشاوران علاقه‌مند، مسؤلیت‌پذیر، متعهد و دلسوز با مطالعه، ممارست و تمرین به خوبی قادر خواهند بود در طی چندترم مهارت لازم و صلاحیت کافی را حاصل نمایند. مطالعه منابعی که در پایان این کتاب ارائه شده می‌تواند مفید باشد.

نکته قابل ذکر و تأیید در اینجا این است که در ابتدای کار، نداشتن مهارت لازم در مشاوره و رهبری گروهی و پای‌بندی به عادات دیرینه تدریس سنتی، یعنی انتقال مستقیم دانش از معلم به متعلم بزرگترین مانع مشاوران در رهبری احسن این جلسات بوده است. چنان‌که بسیاری از مشاوران بنا بر سنت مکتبی کوشیده‌اند تا مطالب کتاب را به ترتیب و فصل به فصل از طریق سخنرانی توسط خود یا دانش‌آموزان به کلاس ارائه دهند و باز به روال سایر دروس از آنها بخواهند که محتوا را کتباً یا شفاهاً بازپس دهند و نمره بگیرند.

همانطور که در مقدمه کتاب دانش‌آموزان (تحت عنوان سخنی با مشاوران محترم) آمده است، این واحد آموزشی بر مبنای بحث و تبادل نظر و طرح سؤال و فعال کردن هرچه بیشتر فراگیر طرح‌ریزی شده است. بنابراین، مجدداً توصیه و تأکید می‌شود که از روشهای متداول در دروس دیگر که متکی بر حافظه و وادار کردن دانش‌آموزان به حفظ مطالب و بازپس دادن آنهاست، مطلقاً بپرهیزید.

در این کلاس دانش‌آموز نباید هیچگونه اضطراب، نگرانی و یا ترس و تهدیدی از یادگیری، نگهداری ذهنی و بازپس دادن مطالب در امتحان احساس نماید. فضای این آموزش مبتنی بر احترام هرچه بیشتر به فراگیر، پذیرش وی، آزادی بحث و تبادل نظر، شرکت فعال فراگیر در یادگیری خویش و عمل کردن و انجام دادن است. زیرا یادگیری واقعی باعمل کردن تحقق می‌یابد و به زبان جان‌دیویی: (learning is doing) لذا باید دانش‌آموزان از طریق انجام فعالیتهای فردی و گروهی به آموختن آنچه که سه محور اصلی این درس است، تشویق شوند. به هیچوجه به دانش‌آموزان القاء نکنید که باید مطالب کتاب را یاد بگیرند و یا از بکنند. محتوای کتاب صرفاً برای مطالعه بیشتر است. کتاب فقط یک منبع یادگیری است که باید توسط منابع دیگر تکمیل شود. لزومی ندارد که مطالب کتاب به ترتیبی که نگارش شده‌اند، دنبال شود. نظر مشاور در رعایت سلسله مراتب موضوعی و استفاده خلاق وی از کتاب اهمیت بیشتری دارد. هر کتاب درسی بدون شک با توجه به چهارچوب زمان و محدودیت

حجم و ظرفیت، کاستیها و نواقصی خواهد داشت که جز با رهبری خردمندانه و دانش و تجربه معلم تکمیل نخواهد شد. البته، با توجه به نظر خواهیهای انجام شده ان شاء الله نارساییهای کتاب «آشنایی با برنامه ریزی تحصیلی - شغلی» به تدریج برطرف خواهد شد. اما نباید فراموش کرد که همیشه جای اصلاح و پیشرفت وجود دارد. از این جهت، مشاوران عزیز در این درس، علیرغم سایر دروس، هرگز نباید به کتاب به عنوان یک منبع منفرد، جامع، مانع، محدود و معین که مطالبش باید موبه مو اجرا شود تا موفقیت مشاور و فراگیر را تضمین نماید، نگاه کنند. آنچه در حقیقت کتاب این آموزش محسوب می شود کل محیط اجتماعی ما است. دانش مطروحه در این جلسات حد و مرز مشخصی ندارد چه خودشناسی، شناخت محیط و تقویت مهارتهای برنامه ریزی و تصمیم گیری روندی تکاملی و رو به رشد دارند فرآیندی مادام العمرند. بنابراین، با اینکه تذکر و یادآوری نارساییها و کاستیهای کتاب را از جانب مشاوران گرامی سپاس می داریم و تقدیر می کنیم و ان شاء الله به رفع آنها همت می گماریم، ولی هرگز قصد نداریم کتابی ارائه دهیم که مشاور را از خلاقیت، خودانگیزگی و جستجوی بیشتر برای هرچه برابتر کردن این درس بی نیاز سازیم. ما تنها یک ابزار ساختیم و مطمئن هستیم که ابزارهای بهتر دیگری را خود شما و فراگیران خواهید ساخت. چه ما هرگز از شما نخواسته ایم که این کتاب را درس بدهید و یا فقط به آن متکی باشید. بلکه انتظار داشته ایم که با رهنمودهای خویش پیرامون سه محور اصلی یادگیری این جلسات، ما را فراتر از اندیشه خود رهنمون سازید.

۵- ارزشیابی درس آشنایی با برنامه ریزی تحصیلی - شغلی

همان گونه که فلسفه، هدفها، ابزارها و روش تدریس این درس از سایر دروس متفاوت است، ارزشیابی کارآیی این جلسات و میزان یادگیری فراگیران هم از سایر دروس متفاوت است. در این واحد آموزشی، لغت «امتحان» به هیچ وجه مفهومی ندارد. زیرا ما چیزی یاد نداده ایم که بخواهیم آزمون بگیریم. این خود دانش آموز است که با کمک ما یاد گرفته است و لذا، تنها به منظور شناخت نقاط قوت و ضعف یادگیری او در جهت اصلاح و تجدید نظر در رهنمودهای خویش، در روند تکاملی کار خویش حداقل سه بار ارزشیابی خواهیم داشت. هدف از ارزشیابی، اصلاح و پیشرفت است و اگر چنین نکنیم هرگز به اثرات مثبت و منفی کار خویش پی نخواهیم برد و این برای ادامه کار بسیار نامطلوب و مضر است. بنابراین، هدف ارزشیابی در این درس، زدن مهر قبولی یا مردودی بر کارنامه فراگیر نیست بلکه اطلاع از کم و کیف میزان یادگیری اوست.

ابتدا، با انجام یک پیش آزمون از سطح آگاهی فراگیران پیرامون مفاهیم کلی سه محور اصلی درس مطلع خواهیم شد. این آگاهی برای جهت گیری و کم و کیف رهبری شما ضروری است. نتایج

این ارزشیابی هنگامی که با ارزشیابی دوم ما (ارزشیابی میان سال) مقایسه شود شما را از پیشرفت دانش‌آموزان و کارایی روشهای خویش آگاه می‌سازد. در ارزشیابی دوم فراگیرانی را که توفیق کمتری داشته‌اند شناسایی نمایید و به شیوه‌های گوناگون آنها را در برطرف ساختن نقاط ضعف خود یاری دهید. طوری که ان‌شاءالله در ارزشیابی سوم (پایان سال) هیچ دانش‌آموزی با نقطه ضعف شدید در یادگیری مفاهیم کلی سه محور اصلی بحث گروه را ترک نکند.

از آنجا که یادگیری در این کلاس متکی بر تقویت اندیشیدن و خلاقیت‌های ذهنی و حل مسأله است، ارزشیابی محفوظات به هیچ‌وجه مدنظر نیست بلکه رشد استدلال و تفکر خلاق، قدرت مشکل‌گشایی و برنامه‌ریزی ملاک پیشرفت است. چنان که مطلعید، در این واحد آموزشی ۸ نمره متعلق به کارهای عملی دانش‌آموزان یعنی انجام فعالیتها یا پروژه‌هایی است که بر اساس رغبت و نیاز خود بدان می‌پردازند. در این باره، مشاوران محترم صرفاً انواع فعالیت‌های محتمل مانند تهیه بروشورهای شغلی، روزنامه‌دیواری، انجام مصاحبه‌های شغلی، ارائه طبقه‌بندیهای مفید تحصیلی - شغلی، معرفی یک خانواده شغلی، برگزاری سمینار یک روزه یا سخنرانی پیرامون مشاغل یا رشته‌های تحصیلی موردنظر دانش‌آموزان و ... را معرفی می‌نمایند. دانش‌آموزان می‌توانند فعالیت‌های مرتبط دیگری را پیشنهاد دهند و با صلاحدید مشاور به انجام آن بپردازند. فراموش نکنید که در این کلاس محور اصلی، دانش‌آموز و رغبت‌ها، نیازها، توانمندیها و استعداد اوست و نه دانش‌مطروحه در کتاب. ۱۲ نمره دیگر این درس به ارزشیابی کتبی از پیشرفت ذهنی دانش‌آموزان در زمینه برنامه‌ریزی تحصیلی - شغلی و حل مسأله برای موارد فرضی اختصاص یافته است. نمونه‌هایی از مسایل فرضی را در ضمیمه خواهید یافت.

باید دانست که در پاسخگویی و ارائه طریق برای این موارد فرضی، پاسخ صحیح و یا یک راه‌حل قطعی و یقینی مدنظر نیست. چنانکه قبلاً هم تأکید شد جواب صحیح مهم نیست زیرا پاسخ صحیح و ارائه راه‌حل مطلوب امری کاملاً شخصی و ذهنی است و برای افراد مختلف و در شرایط گوناگون متفاوت خواهد بود. لذا، آنچه مهم است و باید مورد ارزشیابی قرار گیرد، شیوه حل مسأله است. به عبارت دیگر ارزشیابی، با توجه به رعایت نکات مهم و ضوابط اصلی برنامه‌ریزی و حل مسأله انجام می‌گیرد. مثلاً آیا پاسخگو به رغبت‌ها، توانمندیها، نیازها، ویژگیهای فردی و خانوادگی مورد فرض و آنچه که حول محور خودشناسی بحث شده است، توجه کرده است؟ آیا کلیه امکانات محیطی را در نظر گرفته است؟ آیا از یک روش سیستماتیک در حل مسأله و تجزیه و تحلیل و بکارگیری داده‌ها استفاده کرده است؟ آیا اطلاعات کافی را در نظر داشته است؟ به احتمالات و عامل ریسک چه قدر توجه داشته است؟ و در مجموع چه راه‌حلهایی به ذهن او آمده است؟ هرچه راه‌حلهای

ارائه شده سنجیده تر، ابتکاری و اخلاقی تر باشند، پاسخگو قدرت حل مسأله و یادگیری بیشتری را از مفاهیم درس نشان داده است؟

اگر چه ارزشیابی آموخته‌های فراگیران در این واحد آموزشی به صورت کیفی و از طریق پرسشهای کلی (موردی) و پاسخهای تشخیصی - کاربردی انجام می‌گیرد، مشاوران عزیز باید توجه داشته باشند که ارزشیابی حتی الامکان با توجه به یادگیری و کاربرد محورهای اصلی درس، اصول و فنون و ضوابط و معیارهای مشخص آموزش داده شده در هر محور صورت گیرد. در نظر گرفتن ملاکهای معین برای نمره‌گذاری، به ما امکان خواهد داد که با رعایت هرچه دقیقتر ضوابط از پیش تعیین شده عینی، از اعمال نظر شخصی و سلیقه‌ای در ارزشیابی به دور مانده و با به کارگیری قسط و عدالت در نمره‌گذاری از وجدانی آسوده متنعم باشیم. ان شاء الله ...

به عنوان یک الگو برای دوازده نمره کتبی روش ارزشیابی و معیارهای تشخیصی زیر را می‌توان در نظر گرفت :

۱- بهتر است یکی از سؤالات ترسیم نیمرخ خود دانش‌آموز بر اساس جدول «شما در یک صفحه» کتاب دانش‌آموز باشد. به این سؤال می‌توانید بر اساس قدرت تشخیص و شناخت دانش‌آموز از رغبتها، تواناییها، طرق ابراز شخصیت و ارزشیابیهای خویش، میزان اطلاعات وی از مشاغل موجود در جامعه، ارتباط آنها با ویژگیهای شخصی خویش ۴ نمره اختصاص دهید.

۲- همچنین خوب است از دانش‌آموز بخواهید بر اساس نیمرخ خویش برای ۵ سال آینده خود با توجه به اولویت و امکانات خویش برنامه‌ریزی کند. تعداد راه‌حلهای پیشنهادی و رعایت نکات مهم برنامه‌ریزی می‌تواند ملاک ۲ نمره این سؤال قرار گیرد.

این ۲ نمره را می‌توان بر اساس معیارهای زیر تقسیم‌بندی کرد. از دانش‌آموز بخواهید حداقل ۴ مورد را بیان کند :

الف - در نظر داشتن هدف یا هدفهای مشخص

ب - واقع بینانه بودن هدف (هدفهای) دانش‌آموز با توجه به رغبتها، استعدادها، تواناییها، نیازها، سایر ویژگیهای شخصیتی و امکانات شخصی و محیطی

ج - در نظر گرفتن بیش از یک هدف، به عبارت دیگر انعطاف‌پذیری ذهنی و مدنظر داشتن بیش از یک هدف و اولویت‌بندی هدفها

د - در نظر گرفتن عوامل احتمالی و عامل ریسک در برنامه‌ریزی

ه - در نظر داشتن بیش از یک راه برای رسیدن به هدف و بسط هرچه بیشتر راه‌حلهای

و - در نظر داشتن احتمال عدم توفیق، اندیشیدن به هدفهای دوم و سوم و برنامه‌ریزی برای

اولیتهای بعدی

۳- دو مطالعه موردی دیگر را هم می‌توان مطرح کرد و به هریک، سه نمره اختصاص داد سه نمره هر مورد را می‌توان بر اساس معیارهای زیر تقسیم‌بندی کرد :

الف - ۵/۰ نمره برای توجه دانش‌آموز به اهمیت و ضرورت استفاده از مشورت مثلاً درباره حسن (اولین مورد مطرح شده در بخش موارد فرضی ضمیمه)، حمایت دانش‌آموز از این که خوب است با دبیر ورزش یا سایر دبیران، مدیر مدرسه، دوستان حتی والدین اگرچه بیسواد باشند و سایر افراد ذیصلاح خانواده و فامیل، مشاور مدرسه، مراکز مشاوره و... در برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری مشورت کند و کلاً توجه به امر مشورت و بهره‌جویی از آن در حل مشکل و راه‌یابی می‌تواند نیم نمره (۵/۰) این قسمت را به خود اختصاص دهد.

ب - یک (۱) نمره برای توجه دانش‌آموز به نکات مربوط به خودشناسی و اهمیت خودآگاهی و رشد شخصی در برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری، به ویژه در حیطه رغبتها، انگیزه‌ها، نیازها، توانمندیها و مهارتهای مربوط به تحصیل و شغل. از باب نمونه در مورد حسن هرگونه اشاره به این که حسن به رغبتها و علایق خود و این که چه چیز را دوست دارد نیندیشیده است و هر نوع اقدام و برنامه‌ریزی تحصیلی - شغلی بدون توجه به این امر ممکن است ناپایدار و در عمل ناموفق باشد می‌تواند ۲۵/۰ از یک نمره خودشناسی را دریافت کند. همچنین توجه به این که رغبتهای حسن هنوز شکل نگرفته و یا او تلاشی در جهت شناخته شدن آنها به خرج نداده و این که با استفاده از چه روشهایی می‌توان به این شناخت رسید، می‌تواند نمره مذکور را به خود اختصاص دهد.

همین‌طور هر مطلبی که ناشی از توجه به مهارتها و توانمندیهای تحصیلی - شغلی وی، رشد یا عدم رشد آنها از طریق برنامه‌های مهارت‌آموزی کوتاه و بلندمدت و ... می‌تواند ۲۵/۰ نمره را دریافت نماید. توجه به انگیزه‌های تصمیم‌گیری، نحوه شکل‌گیری انگیزه در ارتباط با نیازهای کاذب یا واقعی، عدم تثبیت ارزشها، قدرت تشخیص ارزشهای پایدار و اصیل، عدم شناخت ارزش تحصیلی یا مهارت‌آموزی صحیح می‌تواند ۲۵/۰ دیگر را به خود اختصاص دهد. به همین ترتیب توجه به نیازهای آنی و آتی و این که برای تأمین نیازهای اقتصادی هنوز از حداقل مهارت و آمادگی لازم برای ورود به بازار کار برخوردار نیست، توجه به نقش صبر و بردباری و قناعت برای رسیدن به هدفهای متعالی‌تر و به تعویق انداختن نیازهای آنی در جهت تأمین نیازها به شیوه‌های برتر نیز می‌تواند ۲۵/۰ دیگر را به خود اختصاص دهد.

ج - یک نمره برای توجه دانش‌آموز به نکات مربوط به روشهای شناخت و بهره‌برداری از محیط و طرق کسب اطلاعات تحصیلی - شغلی، توجه به امکانات محیطی موجود برای مورد فرضی،

استفاده از شیوه‌های مبتکرانه برای بسط و یا خلق این امکانات، از جمله اندیشیدن به امکانات شخصی فرد و افراد خانواده او، دایره‌دوستان، امکانات مدرسه، محله، روستا، شهر و میزان اطلاعات تحصیلی - شغلی دانش‌آموز برای حل مسأله. همچنین، بهره‌گیری از روشهای خلاق شغل یابی، مانند استفاده از صفحه نیازمندیهای روزنامه‌ها و مجلات، مطلع ساختن دیگران، دوستان، آشنایان، صاحبان مشاغل محلی و ... از نیاز به کار، کمک گرفتن از مشاور مدرسه، مراکز کاربابی وزارت کار و احتمالاً مساجد، خانه‌های فرهنگ، کمیته امداد، دادن اطلاعیه به روزنامه‌ها و حتی شیوه‌هایی که تخیلی و غیر عملی برای مورد باشد، می‌تواند امتیاز این قسمت را دریافت دارد.

مثلاً در مورد حسن اشاره به استفاده از بورسیه مدارس شبانه‌روزی و یا نظامی یک اطلاع تحصیلی است که دانش‌آموز می‌تواند ارائه دهد و امتیاز بگیرد. هرگونه پیشنهاد، اندیشه و راه‌حل برای گسترش و غنی‌سازی امکانات محیطی، تحصیلی، شغلی در این بخش مورد قبول است. مشاور براساس امکانات موجود برای هر مورد فرضی می‌تواند اشاره به حداقل دو یا چهار مورد محیطی را معیار قرار داده و برای هر یک ۵/۰ یا ۲۵/۰ نمره در نظر بگیرد. ۵/۰ نمره باقیمانده را می‌توانید به جمع‌بندی و برنامه‌ریزی بر اساس داده‌های فوق و ارائه راه‌حلها اختصاص دهید. هرچه راه‌حلها ابتکاری‌تر و متنوع‌تر باشد، دانش‌آموز از امتیاز بیشتری برخوردار خواهد شد. می‌توانید حداقل ۲ راه‌حل ممکن را در نظر گرفته و به هر یک ۲۵/۰ نمره بدهید. مثلاً در مورد حسن می‌توان به اتمام دوره راهنمایی، پیدا کردن کارهای نیمه وقت، کارهای غیرمهارتی دانش‌آموزی، کار تابستانی، برنامه‌ریزی تحصیلی - شغلی برای دوره‌های کوتاه مهارت‌آموزی در نظام جدید و یا استفاده از دوره‌های کوتاه مهارت‌آموزی وزارت کار برای کاربابی و اشتغال سودمند اشاره کرد. نکته مهم رعایت برنامه‌ریزی به‌طور سیستماتیک یعنی تبیین مشکل با هدف، تجزیه و تحلیل علل، بسط راه‌حلها (پیشنهاد راه‌حلها هرچه بیشتر)، ارزشیابی و انتخاب بهترین راه‌حل به همراه در نظر گرفتن دیگر نکات قابل توجه در برنامه‌ریزی است که در کتاب مطرح و تمرین شده‌اند، به‌طور کلی، ابراز پختگی ذهنی در درک موقعیت و ویژگیهای هر مورد، توجه به سه محور اصلی و اهمیت مشورت، می‌تواند مهم‌ترین معیارهای تشخیص شما در ارزشیابی باشد. در قسمت کار عملی نیز می‌توانید به شکل زیر اقدام کنید.

۱- دو گزارش کار از مصاحبه شغلی - هر کدام ۲ نمره.

در این قسمت دانش‌آموز باید بتواند با استفاده از فرم مصاحبه شغلی با دو نفر از صاحبان مشاغل صحبت کرده و آن فرم را پر نماید.

ابتکار عمل دانش‌آموز در تهیه این گزارش، توجه به اهمیت نکات مورد سؤال در فرم مصاحبه و دقت در صحت‌یافته‌ها، جمع‌بندی و اظهار نظر (نقد، خلاصه‌مزایا، محدودیتها و پیش‌بینی آینده

شغل)، از نکات قابل توجه در این قسمت است.

۲- تهیه روزنامه دیواری در زمینه معرفی مشاغل، رشته‌های تحصیلی دبیرستانی و دانشگاهی (به صورت گروهی یا انفرادی). ۲۰ نمره

شیوه طراحی روزنامه، مشاغل معرفی شده، رشته‌های تحصیلی معرفی شده، تازگی و صحت اطلاعات جمع‌آوری شده، شیوه بیان و نگارش مطالب، تهیه عکسها و طرحهای داخل روزنامه دیواری، رنگ‌آمیزی و ابتکار عمل دانش‌آموز جزئیات مربوط به این قسمت را تشکیل می‌دهد که نمره‌گذاری بر اساس آن انجام می‌گیرد.

۳- تهیه بروشور شغلی در زمینه معرفی یک شغل که مورد علاقه دانش‌آموز باشد. ۲۰ نمره
رعایت علاقه در انتخاب، صحت و اعتبار اطلاعات، شیوه بیان مطالب، طراحی بروشور، رنگ‌آمیزی و تهیه و الصاق عکسهای مرتبط و گویا از مواردی است که باید در نمره‌گذاری به آن توجه شود.

الف: ارزشیابی بخش نظری (۱۲ نمره) بشرح جدول زیر:

ردیف	موضوع	نمره	ضوابط نمره
۱	ترسیم نیمرخ خوبش (کتبی)	۴	قدرت تشخیص و شناخت دانش‌آموز از رغبتها، تواناییها، طرق ابراز شخصیت و ارزشیابیهای خویش، میزان اطلاعات وی از مشاغل موجود در جامعه و ارتباط آنها با ویژگیهای شخصی خوبش
۲	برنامه‌ریزی براساس نیمرخ خوبش برای ۵ سال آینده (کتبی)	۲	<p>– درنظر داشتن هدف یا هدفهای مشخص</p> <p>– واقع بینانه بودن هدف (هدفهای) دانش‌آموز با توجه به رغبتها، استعدادها، تواناییها، نیازها، سایر ویژگیهای شخصیتی و امکانات شخصی و محیطی</p> <p>– درنظر گرفتن بیش از یک هدف، به عبارت دیگر انعطاف پذیری ذهنی و مدنظر داشتن بیش از یک هدف، اولویت‌بندی هدفها</p> <p>– درنظر گرفتن عوامل احتمالی و عامل ریسک در برنامه‌ریزی</p> <p>– درنظر داشتن بیش از یک راه برای رسیدن به هدف و بسط هر چه بیشتر راه حلها</p> <p>– درنظر داشتن احتمال عدم توفیق، اندیشیدن به هدفهای دوم و سوم و برنامه‌ریزی برای اولویتهای بعدی (حداقل ۴ مورد)</p>

ردیف	موضوع	نمره	ضوابط نمره
۳	دو مطالعه موردی	هریک ۳	<p>– برای توجه دانش‌آموز به اهمیت و ضرورت استفاده از مشورت و کلاً توجه به امر مشورت و بهره‌جویی از آن در حل مشکل و راه‌یابی ۵/۰ نمره</p> <p>– برای توجه دانش‌آموز به نکات مربوط به خودشناسی، اهمیت خودآگاهی و رشد شخصی در برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری به‌ویژه در حیطه رغبتها، انگیزه‌ها، نیازها، توانمندیها و مهارت‌های مربوط به تحصیل و شغل ۱ نمره (برای هر مورد می‌تواند ۲۵/۰ امتیاز در نظر گرفته شود).</p> <p>– توجه دانش‌آموز به نکات مربوط به روشهای شناخت و بهره‌برداری از محیط و طرق کسب اطلاعات تحصیلی – شغلی ۱ نمره</p> <p>– توجه به امکانات محیطی موجود برای مورد فرضی</p> <p>– استفاده از شیوه‌های مبتکرانه برای بسط این امکانات از جمله اندیشیدن به امکانات شخصی فرد، افراد خانواده، گروه دوستان و غیره</p> <p>– میزان اطلاعات تحصیلی – شغلی دانش‌آموز برای حل مسأله</p> <p>– بهره‌گیری از روشهای خلاق شغل‌یابی، روش استفاده از صفحه نیازمندیهای روزنامه‌ها و مجلات، مطلع ساختن دیگران</p> <p>– کمک گرفتن از مشاور مدرسه، دوستان، آشنایان، صاحبان مشاغل محلی و ...</p> <p>– استفاده از شیوه‌های تخیلی و غیرعملی (هر مورد)</p> <p>– می‌تواند ۲۵/۰ نمره دریافت کند.</p> <p>– برای جمع‌بندی و برنامه‌ریزی براساس داده‌های فوق و ارائه راه‌حلها ۵/۰ نمره</p>

ب: ارزشیابی بخش عملی (۸ نمره) بشرح جدول زیر:

ردیف	موضوع	نمره	ضوابط نمره
ارزشیابی عملی	۱- دو گزارش کار از مصاحبه شغلی	۲	<ul style="list-style-type: none"> - ابتکار عمل فردی در انجام مصاحبه - دقت در پر کردن فرم مصاحبه و دریافت همهٔ پاسخها - دقت در صحت یافته‌ها - جمع‌بندی و اظهار نظر (نقد، خلاصهٔ مزایا، محدودیتها و پیش‌بینی آینده شغل) (هرکدام ۰/۲۵ نمره)
	۲- تهیه روزنامه دیواری	۲	<ul style="list-style-type: none"> - شیوه طراحی روزنامه - مشاغل معرفی شده - رشته‌های تحصیلی معرفی شده - تازگی و صحت اطلاعات جمع‌آوری شده - شیوه بیان و نگارش - تهیه عکسها و طرحهای داخل روزنامه - رنگ‌آمیزی - ابتکار عمل فردی
	۳- بروشور شغلی	۲	<ul style="list-style-type: none"> - طراحی بروشور - صحت و اعتبار اطلاعات - رعایت علاقه در موضوع انتخابی - تازگی مطالب - شیوه بیان مطالب - تهیه عکسهای مرتبط و طرحهای داخل بروشور - رنگ‌آمیزی - ابتکار عمل فردی

۶- حاصل سخن

تازگی موضوع و آشنا نبودن بسیاری از مشاوران عزیز، بالاخص مشاوران تازه کار، با شیوه کار و روش تدریس، استنباط ناصحیح از فلسفه، هدف و نحوه ارزشیابی و چگونگی استفاده از کتاب درسی، همراه با اندیشه بسط آموزشهای ضمن خدمت، صرفه جویی در اتلاف وقت و هزینه، انگیزه نگارش و تدوین این کتاب بوده است. امید است که ان شاء الله راهگشا و مفید افتد.

و اکنون بر آنیم که به بهانه سخن آخرین چند نکته مرتبط دیگر را با مشاورین عزیز در میان بگذاریم. هر معلمی می داند که یکی از مشکل ترین ابعاد کار تدریس، ایجاد انگیزه یادگیری در دانش آموزان است. آموزش مطالبی که هیچ ارتباط مشخص و واضحی با زندگی آتی و آتی حداقل نیمی از دانش آموزان ندارد، کاری بس دشوار است. خوشبختانه، در این درس با توجه به انتخابی بودن آن، به نظر می رسد که مشکل ایجاد انگیزه برطرف شده باشد.^۱ به علاوه، تحقیق هم نشان داده است که مشاوران در این درس مشکل ایجاد انگیزه نداشته اند بلکه، علیرغم نارساییهای متعدد و محدودیتهای ایزاری درس، با استقبال شایان و علاقه وافر و رضایتمندی دانش آموزان مواجه گشته اند. دلایل متعددی را برای توفیق این درس به عنوان یکی از ابعاد تازه نظام جدید، می توان اقامه کرد. در وهله اول، قدرت رهبری، شایستگی و توانمندی مشاوران عزیز، روشن بودن هدف یادگیری: «آشنایی با برنامه ریزی تحصیلی - شغلی»؛ مرتبط بودن محتوای آموزشی با زندگی واقعی و بلافصل فراگیر و آینده او، تشخیص اهمیت برخورداری از مهارتهای برنامه ریزی و تصمیم گیری در این مقطع تحصیلی - سنی توسط فراگیران و بالاخره عنوان درس که القا کننده این پیام است که دانش آموز قادر است بر سرنوشت تحصیلی - شغلی خود تاحدودی کنترل داشته باشد و برای آن برنامه ریزی و تصمیم گیری کند، جذبه دیگری به این واحد آموزشی داده است.

نکته دیگر این است که، کلیه دانش آموزان می توانند از این واحد درسی سود جویند. اگرچه ممکن است دانش آموزان مناطق محروم فرهنگی - اقتصادی به علت محدودیتهای خویش از آن بهره بیشتری حاصل نمایند اما، بی شک فرزند هر معلم یا استاد دانشگاه، نماینده مجلس یا رئیس بانک و تاجر بازار هم می تواند از آن بهره مند شود. زیرا، اگرچه والدین این دانش آموزان موفقیت اجتماعی و تحصیلی فرزند خود را مسلم می دانند، لیکن سابقه خانوادگی، فرد را خود به خود به انتخاب یک

۱- اگرچه بسیاری از مشاوران را نظر بر این است که بدلالی این درس اجباری گردد چه مثلاً در بعضی از مدارس با تشکیل کلاس زیست شناسی بیشتر از این کلاس موافقت می شود و لذا، دانش آموزان از انتخاب این درس به دلایل ارائه نشدن محروم می مانند. ان شاء الله مسؤولین این قبیل مدارس با شناخت محتوای این واحد درسی و بی بردن به اهمیت و ضرورت آن در این امر بازنگری فرمایند.

حرفه رضایت بخش سوق نخواهد داد. بر عکس، این سابقه او را به مشاغلی سوق خواهد داد که ممکن است برای او واقعاً مطلوب نباشند. مثلاً ممکن است یک استاد دانشگاه از فرزند خود انتظار داشته باشد که به دانشگاه برود در حالی که او دوست دارد با دستهایش کار کند. ما معتقدیم این درس برای چنین دانش‌آموزان به ظاهر بی‌نیاز هم لازم و مفید است. فضیلت و اهمیت تحصیلات عالی سخنی است بجا اما سیاستی که می‌گوید: «فضیلت تنها در درجه دانشگاهی است و تعلیمات فنی و حرفه‌ای خوب است اما برای بچه همسایه، بچه ما باید به دانشگاه برود»، ارزشی کاذب را میان جوانان دامن می‌زند و آنها را به دانشگاه سوق می‌دهد در حالی که نه آنها به دانشگاه نیازی دارند و نه دانشگاه نیازمند آنهاست^۱. هیچ چیز نمی‌تواند جانشین رضامندی عمیقی باشد که فرد از توفیق در کاری که از آن لذت می‌برد، حاصل می‌نماید.

بسیاری از جوانان امروزی صرفاً با توفیقهای مادی برانگیخته نیستند و مشاغل مورد علاقه خویش را به مشاغل پردرآمد ترجیح می‌دهند. زیرا آدمی تنها به شکم زنده نیست، بلکه حداقل به طور لحظه‌ای مایل به خدمت به بشریت است. امید است مشاورین عزیز این واحد آموزشی، توفیق یابند دانش‌آموزان را در جهت این هدف متعالی یاری نمایند. باید بر همه کارهای پسندیده و مورد لزوم جامعه، ارج نهاده شود و بر توجه به ارزشها و اخلاق کار به عنوان زیربنای رشد حرفه‌ای نه تنها در مقطع پیش دبستان و دبستان، چنانکه ذکر شد، بلکه در مقطع راهنمایی، دبیرستان، دانشگاه و همه سطوح جامعه هم تأکید شود.

این درس هرگز دانش‌آموزان را به دانشگاه (شاخه نظری) و یا رشته‌های فنی - حرفه‌ای و کاردانش سوق نمی‌دهد، بلکه بر آن است تا آنها را با واقعیت‌های وجودی خویش و امکانات تحصیلی - شغلی آشنا سازد. هدف این است که به هر جوان گزینه‌های ارزشی مساوی را ارائه دهیم و تصمیم‌گیری و انتخاب را به خود او واگذاریم. او می‌تواند به آموزش عالی راه یابد، یک دوره‌ کاردانی را بگذراند و یا در دبیرستان برای یک کار مهارتی تعلیم ببیند و با یک مهارت قابل عرضه از نظام خارج شده وارد بازار کار شود. امید است نظام جدید به قدری گسترش و انعطاف یابد که جوانها بتوانند همیشه تصمیمشان را عوض کنند و امکان یابند تا هر وقت خواستند دوباره نه تنها به عنوان یک جوان بلکه به عنوان یک بزرگسال، به مدرسه بازگردند.

از نکات قابل توجه دیگری که مشاوران ارجمند باید مدنظر داشته باشند، این است که در این آموزش هرگز انتخاب شغلی زودرس، گزینشی نهایی و یا برنامه‌ریزی قطعی و تعهد دائمی را تشویق

۱- بنابر محاسبه وزارت کار آمریکا در سال ۱۹۷۱، ۸۰٪ کارهایی که جامعه می‌طلبد می‌تواند توسط اشخاصی که دیپلم دبیرستان دارند انجام شود.

نکنند. واضح است که انتخاب اولیه یک رشته تحصیلی یا شغلی می‌تواند اضطراب را کاهش دهد و احساس روشن جهت داشتن را برای دانش‌آموز فراهم سازد. اما با توجه به دینامیک رشد شخصیت و سرعت تغییر مشاغل به عنوان یک کنش تکنولوژی، احراز مشاغل متعدد در طول زندگی حرفه‌ای امری طبیعی است^۱. بنابراین ممکن است این احساس راحتی و روشنی خیلی گران تمام شود. یک زن یا مرد جوان ۲۲ ساله همان نوجوان ۱۵ سالگی خود نیست و انتخابهای زودرس در سالهای اولیه رشد غالباً موجب می‌شود که بعضی از زمینه‌های مورد مطالعه نادیده گرفته شوند. اگر روی حرفه‌گزینی به صورت آزمایشی متمرکز شویم، در سالهای بعد که به تدریج ارزشها شکل می‌گیرند، بعضی پدیدار می‌شوند، پاره‌ای تغییر می‌یابند و برخی به دورافکنده می‌شوند و در نتیجه گزینشها تغییر می‌یابد، به سهولت قادر به انطباق خواهیم بود بدون این که احساس تعهد، وابستگی و یا عدم ثبات و تلون داشته باشیم. یک هشدار به موقع، توجه دادن به این نکته است که یافته‌های تستهای رغبت می‌توانند کاملاً ناپایدار باشند. بنابراین دانش‌آموزان باید بدانند که برنامه‌ریزی دایمی بر اساس آنها غیرعاقلانه است. به طور کلی انتخاب زودرس ممکن است در درازمدت گزینش حرفه‌ای آتی را محدود سازد و احساس هویت را برای کسانی که خود پنداره خویش را بیش از حد منوط به احراز یک حرفه خاص می‌کنند، متزلزل نماید؛ اعتماد و احترام به نفس آنان را کاهش دهد و فرد را در مدار کوتاهی از طیف رشد تواناییهای خویش گرفتار سازد.

مهم این است که در این مقطع از رشد زمینه حداکثر تجارب لازم در گسترش حیطه خودشناسی، شناخت محیط و کسب مهارتهای برنامه‌ریزی و حل مسأله برای هر فرد دانش‌آموز فراهم شود. در این مرحله، هدف رفتن است نه رسیدن. لذا، برنامه‌ریزی قطعی و تصمیم‌نهایی به هیچ‌وجه مدنظر نیست. توصیه ما این است که، در سال آخر دبیرستان که جوانان در آستانه گزینش دیگری قرار می‌گیرند، واحد تکمیلی و مشابه دیگری ارائه شود تا در اخذ تصمیمات نهایی، دانش‌آموزان از اطلاعات تکمیلی و رهنمودهای لازم مشاوره‌ای برخوردار شوند.

در تأکید بر اهمیت درک فلسفه و هدف این واحد آموزشی، باید اشاره کرد که بدون شک عنوان، فلسفه و هدف یک واحد آموزشی بر گزینش معلم، روش تدریس او، نحوه ارزشیابی آموخته‌ها و دیگر متغیرهای آموزشی تأثیر می‌گذارد. هدف از این درس، همانطور که از عنوانش پیداست، آشنایی با مسایل برنامه‌ریزی تحصیلی - شغلی و برداشتن گامی در جهت رشد حرفه‌ای، و نه اقدام قطعی و نهایی برای برنامه‌ریزی زندگی تحصیلی - شغلی است. شاید مثالی این نکته مهم را که بعضی از مشاوران گرامی را به شبهه افکنده است، روشن سازد. فرض کنید به اتفاق جمعی

۱- در آمریکا برآوردهایی نشان می‌دهد که افراد تا قبل از بازنشستگی ۵ مرتبه شغل خود را تغییر می‌دهند.

از دانش‌آموزان می‌خواهیم یک کابینت چوبی بسازیم. اگر هدف این باشد که به عنوان یک نجار تعلیم دهیم، توجه خود را به آنچه که آموزش می‌دهیم، و این که نتیجه کار چگونه براساس ضوابط و مهارت‌های حرفه‌ای یک نجار مطلوب ارزشیابی می‌شود، معطوف می‌سازیم. اما اگر بخواهیم کابینتی بسازیم به خاطر این که این کار برای نوجوانان فعالیتی است لذت‌بخش و به آنها احساس موفقیت، تحرک بدنی، روحیه همکاری، تسلط، اشتغال و احساس هویت می‌دهد، و به ما هم فرصت می‌دهد که روحیه نظم و انضباط در کار، همکاری و روابط انسانی مطلوب در کار، اخلاق کار، زیباشناسی و غیره را در نوجوانان بررسی و یا تقویت نماییم، بدون شک به نکات دیگری توجه خواهیم کرد. اولین کابینت با هدف حرفه‌آموزی ساخته شده است و مسلماً این هدف انتخاب معلم و تمام متغیرهای دیگر آموزشی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. دومین کابینت با نیاز به خودشناسی و کسب هویت، رشد و تعالی ارزشها و اخلاق کار در دانش‌آموزان ساخته شده و در نتیجه انتخاب معلم و دیگر ابزارهای آموزشی کاملاً متفاوت است. با این مثال، می‌خواهیم تصریح نماییم که در واحد آموزشی آشنایی با برنامه‌ریزی تحصیلی - شغلی تأکید بر داشتن برنامه و قبول مسؤلیت برای رشد تحصیلی - شغلی خویش است تا دانش‌آموزان را متعهد سازد که در مشاغل مختلف و در یک حرفه انتخابی تفحص بیشتری بنمایند. در یک کلام هدف روش آموزشی و فراهم ساختن زمینه رشد و تسریع بلوغ حرفه‌ای^۱ است.

و آخرین نکته این که مشاوران عزیز باید بدانند اگرچه اهم یادگیری این درس در جهت آماده شدن برای تصمیمات زندگی تحصیلی - شغلی سمت‌گیری شده است، تأکید بر تحصیل و شغل نباید ما را به این شبهه افکند که هویت ما صرفاً از طریق شغل و حرفه و تحصیلات دانشگاهی کسب می‌شود. وجود ما در راستای توفیق در دو زمینه تحصیل یا شغل خلاصه نمی‌شود. این که اغلب ما در برخوردهای خویش با هر کودک و نوجوان ابتدا این سؤال را مطرح می‌سازیم که در چه کلاسی هستی؟ و معدلت چیست؟ و یا در آینده چه کاره خواهی شد؟ نباید القاکننده این پیام باشد که هویت فرد محدود و منوط به این دو زمینه اکتسابی است.

اگرچه تحصیل و شغل نقش بسیار مهمی در شکل‌گیری شخصیت و کسب هویت ایفا می‌کنند، چنانکه عنوان شغل یا رشته تحصیلی فرد اطلاعات زیادی را در مورد آن شخص به ما خواهد داد. اما وجود انسانی ما در این دو بعد خلاصه نمی‌شود. چه اگر چنین بود می‌بایست در بازنشستگی فاقد هویت شویم. هدف ما از بیان رشد و بلوغ حرفه‌ای صرفاً پروراندن شاغلان ماهر و موفق نیست.

۱- به مقاله بلوغ حرفه‌ای تألیف نگارنده مراجعه فرمایید.

جامعه ما نیازمند انسانهایی است که بتوانند در کلیه شئون زندگی اعم از تحصیلی - شغلی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، اخلاقی و ... تصمیمات آگاهانه و عاقلانه بگیرند و از هر نظر شهروندی مفید و والا گردند. هدف این درس رشد مهارتهای تصمیم‌گیری، حل مسأله و برنامه‌ریزی در کلیه ابعاد زندگی است. غایت ایده آل شاغل پروری نیست بلکه پرورش انسانهای هوشیاری است که بتوانند خود و اجتماع را نقد کنند و مسیر کمال را بیابند. اکثر طالبان شغل و کار انتقاد نمی‌کنند بلکه اطاعت می‌کنند و سازگاری و انطباق می‌یابند. اگر هدف نظام جدید آموزش و پرورش ما شاغل‌پروری شود هم جوانان و هم جامعه، هر دو می‌بازند. ما نیازمند جوانانی هستیم که با نیرو و نشاط جوانی، و سرزندگی و معصومیت خود معترض بی‌عدالتیهای دنیای بوروکراتیک گشته، ما را به سوی هرچه انسان‌تر شدن سوق دهند.

در مکتب ما ترکیه و تقوا ملاک برتری و شناخت است. و به عبارت یک خطی، زیبا و پرمعنی قرآن مجید^۱ انسانهایی برنده‌اند و در خسران نیستند که به زیور ایمان، عمل صالح، شناخت حقیقت (اعم از حقایق شخصی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، اخلاقی، مذهبی، علمی و ...) و صبر و شکیبایی در راه بس دشوار دفاع از حقیقت آراسته باشند.

جهت‌گیریهای تحصیلی - شغلی و اصولاً تمامی فلسفه و هدفهای نظام آموزش و پرورش ما باید حول این چهار محور متعالی قرآنی - بشری دور بزند. ان‌شاءالله و به امید آن روز.

تمهیدات لازم برای اجرای بازدید:

تماس با یک واحد اقتصادی مورد علاقه دانش‌آموزان و تنظیم ساعت بازدید

هماهنگی با مدیریت واحد آموزشی و سایر کلاسها

تهیه مینی‌بوس و یا اتوبوس برای انتقال دانش‌آموزان

بحث و سؤال و جواب هنگام بازدید با صاحبان آن مشاغل و مسؤولین از اهم

محتوای این بازدید است و باید سؤالات توسط مشاور سازماندهی شود و پاسخهای

مناسب با دانش‌آموزان به بحث گذاشته شود.

در پایان یک گزارش کامل به همراه نقد و اظهار نظر تهیه و به مشاور ارائه

می‌شود.